

Jordi Amat

Li deien dignitat

No passa sempre, però passa gairebé sempre. Quan la política s'apropa a la cultura, l'usa com si fos un mocador de paper: la compra, més aviat barateta, es moca i de cap a les escombraries. Tal vegada sigui inevitable. Els uns i els altres hauriem de saber de què va. Relacions d'interès mutu. És el que tenen les amistats perilloses.

Hi pensava l'altre dia mentre fèiem la presentació d'un emocionant testimoni de dignitat: els diaris que Francesc Candel va escriure al llarg de la dictadura franquista. Va venir poca gent. Molt poca. Asseguts a l'auditori del Col·legi de Periodistes hi havia qui potser sigui el lector model del llibre –l'historiador del moviment veïnal Marc Andreu–, un diarista contumaç, alguns dels membres més tenaços de la Fundació Paco Candel i bona part de l'equip d'estudiants d'històriques que s'han currat aquesta feina dirigida per la filòloga Anna Caballé. I para de comptar. Quin contrast amb l'acte de commemoració del mig segle d'*Els altres catalans* celebrat fa tres anys al Palau de la Generalitat! No hi va faltar ningú, aquell febrer del 2014, entre càmeres, discursos i corbates. Tampoc, ja posats, la falca publicitària pel dret a decidir del president Mas. L'altre dia, en canvi, només el diputat Carles Campuzano va intuir amb sensibilitat la vàlua d'aquesta nova obra. Només ell. Una llàstima. Perquè a *El gran dolor del mundo*, més que en cap altre llibre, Candel –existencialista de barriada– mostra la seva trista humanitat d'una manera commovedorament autèntica. Aquí, més que a cap altre lloc, es descobreix la cartografia d'un esperit noble compromès amb el seu món i el seu temps.

L'autodidacte Candel, que hauria volgut ser un novel·lista com Baroja, va blindar la seva carrera d'escriptor en part gràcies a la dimensió civil que va adquirir la seva figura, però alhora la seva trajectòria literària va quedar captiva d'un estereotip identitari. És la cara i la creu d'*Els altres catalans*. Més que guardons literaris, es va fer mereixedor de reconeixements institucionals. És just que fos així. Perquè passa poques vegades, però passa. Hi ha llibres, pel·lícules o cançons que, més enllà de la seva

vàlua intrínseca, s'imposen per la significació fundacional que adquireixen per a la comunitat a la que donen forma amb la seva repercussió. Com el *Diguem no*. Com està passant amb *Patria*, d'Aramburu. Sembla com si xucessin l'esperit del canvi latent d'una època per transformar-lo en missatge d'esperança col·lectivament acceptat perquè una societat comenci de nou. També va ser el cas d'aquell reportatge mític de Candel, publicat l'any 1964 per Edicions 62 i que va ser potser el fenomen editorial en català més important de la postguerra.

El llibre, tal com va ser ideat, tenia un do-

Francesc Candel va esdevenir un símbol, va ser un esperit noble compromès amb el seu món i el seu temps

ble objectiu. Primer. Fer prendre consciència a la burgesia i les classes mitjanes de la ignominiosa situació en la qual deixava degradar-se la mà d'obra que estava consolidant la gran indústria local del *desarrollismo*. Segon. Oferir una proposta de dignificació civil a l'enorme contingent immigra-

tori que havia arribat sense res a l'àrea metropolitana durant els darrers anys, una dignificació que passava per l'assumpció d'una catalanitat tova. Al damunt d'aquest projecte de convivència, superador de fractures internes molt profundes, es va vertebrar el gruix de la societat catalana contemporània. L'èxit va ser esclatant. El seu diari evidència que en va ser conscient de seguida. "Se me pedirán más libros de este tipo –ya se me han pedido– y no podré dedicarme a la pura creación de la novela. Pese a todo es un libro al que todos habrán de aludir cuando se hable del tema de la inmigración en Cataluña. También son muchos los que han dicho de qué me viene a mí salir ahora como un catalanista". Candel va esdevenir un símbol. En una reunió a Montserrat, el periodista Ibáñez Escofet li va dir que ell encarnava la Catalunya del futur i que exigia el seu compromís.

El simbolisme, inevitablement, tindria un preu. Malgrat les seves limitacions, que ell assumia sense enganyar-se (en parla una vegada i una altra), podria Candel haver superat el marc on havia quedat instal·lat en tant que símbol? Potser sí. El diari aporta prou informacions per plantejar una hipòtesi.

L'estiu del 64, quan viu de ple l'èxit que no li puja al cap, Joan Reventós li encarrega des de l'editorial Ariel un llibre sobre la condició obrera. No és una novel·la, és cert, però complementaria un gran fresc sobre les classes subalternes: suburbis, immigrants, obrers. Candel pren notes, llegeix la legislació vigent, consolida la seva relació amb el moviment sindical i, entre conferències aquí i allà, acaba el manuscrit al cap de dos anys. El títol és genial: *Ser obrero no es ninguna ganga*. El contingut és una bomba. És una obra pionera, combativa sense estridències, a punt per publicar-se just en el moment que Comissions Obreres va donar la campanada a les eleccions sindicals. Podria ser una bandera. Però l'editorial no s'atreveix a distribuir, presenta l'original a censura i ni retallat el deixarà publicar. El 1972, finalment, es distribueix desfigurat.

Ja era un altre món. El Candel escriptor ja no s'hi va poder reenganxar. ●

JAVIER AGUILAR